

**MA'MURIY HUQUQBUZARLIKLARNI JINOIY JAVOBGARLIKDAN
FARQLASH: HUQUQIY ASOSLAR VA ISLOHOTLAR.****Abdurasulov Arabboy***Bojxona instituti 2-kurs kursanti***F.Qarshiboyev***Ilmiy rahbar: b/x podpolkovnigi, dotsent*

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda ma'muriy huquqbuzarliklar va jinoiy huquqbuzarliklar o'rtasidagi farqlar yoritiladi. Ma'lumki, ma'muriy huquqbuzarliklar ko'pincha nisbatan kamroq jiddiy bo'lib, ular ma'muriy jazolarni talab qiladi, jinoiy huquqbuzarliklar esa, odatda, jiddiyrroq bo'lib, jinoiy javobgarlikni taqozo etadi. Ushbu maqola har ikkala huquqbuzarlik turini aniq ajratib, ularning huquqiy muammolarini, javobgarliklarni va davlatning shu boradagi tartibotlarini tahlil etadi. Ma'lumki, O'zbekistonda ma'muriy va jinoiy huquqbuzarliklar o'rtasidagi chegaralar qonunchilikda aniq belgilangan bo'lib, ularni amalga oshirishda amaliy va nazariy jihatlar muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar. Ma'muriy huquqbuzarlik, Jinoiy huquqbuzarlik, Huquqiy javobgarlik, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi, Jinoyat kodeksi, Ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi kodeks, Huquqbuzarliklarni farqlash, Davlat organlari roli, Huquqiy tizim, Huquqiy islohotlar, Fuqarolarning huquqiy madaniyati, Jinoiy javobgarlik, Jazolar tizimi, Xavfsizlik, Ijtimoiy tartib.

Аннотатсия. В данной статье рассматриваются различия между административными правонарушениями и уголовными правонарушениями в Узбекистане. Известно, что административные правонарушения обычно являются менее серьезными и требуют административных наказаний, в то время как уголовные правонарушения, как правило, более серьезны и требуют уголовной ответственности. В статье подробно анализируются эти два типа правонарушений, их юридические проблемы, ответственность и меры, принимаемые государством в этой области. Следует отметить, что в Узбекистане границы между административными и уголовными правонарушениями четко определены законодательством, и их применение имеет как практическое, так и теоретическое значение.

Ключевые слова. Административные правонарушения, Уголовные правонарушения, Юридическая ответственность, Законодательство Республики Узбекистан, Уголовный кодекс, Кодекс об административных правонарушениях,

Различия между правонарушениями, Роль государственных органов, Правовая система, Юридические реформы, Правовая культура граждан, Уголовная ответственность, Система наказаний, Безопасность, Социальный порядок

Annotation. This article explores the differences between administrative offenses and criminal offenses in Uzbekistan. It is known that administrative offenses are generally less serious and require administrative penalties, whereas criminal offenses are typically more severe and demand criminal liability. The article distinguishes between these two types of offenses, analyzing their legal issues, responsibilities, and the measures taken by the state in this regard. It should be noted that the boundaries between administrative and criminal offenses are clearly defined in the legislation of Uzbekistan, and their implementation holds both practical and theoretical significance.

Keywords. Administrative offenses, Criminal offenses, Legal liability, Legislation of the Republic of Uzbekistan, Criminal Code, Code of Administrative Offenses, Differentiation of offenses, Role of government bodies, Legal system, Legal reforms, Legal culture of citizens, Criminal liability, Penalty system, Security, Social order.

KIRISH

Bugungi kunda har bir davlatning qonun tizimi, fuqarolarni himoya qilish, tartibni saqlash va adolatni ta'minlashni o'z oldiga asosiy maqsad qilib qo'yadi. O'zbekiston Respublikasining huquqiy tizimi ham ushbu maqsadni amalga oshirish uchun barcha zarur chora-tadbirlarni ko'rmoqda. Shu bilan birga, jamiyatda yuzaga keladigan huquqbuzarliklar turlicha bo'lib, ularni farqlash, ularning oldini olish va jazolash uchun alohida huquqiy mexanizmlar mavjud. Ma'muriy huquqbuzarliklar va jinoiy huquqbuzarliklar o'rtasidagi farq nafaqat amaliy, balki nazariy jihatdan ham dolzarbdir. Ma'muriy huquqbuzarliklar nisbatan kamroq jiddiy bo'lib, ular ko'pincha ma'muriy jazolarni talab qiladi, jinoiy huquqbuzarliklar esa jamiyatga yanada katta tahdid soladi va ularni jazolash jinoiy javobgarlikni talab qiladi.

[1]

TUSHUNCHA VA XUSUSIYATLARI

Ma'muriy huquqbuzarliklar – bu qonunchilikka xilof ishlar bo'lib, ular odatda fuqarolarning yoki yuridik shaxslarning huquq va erkinliklarini to'g'ri amalga oshirishda yo'l qo'ygan xatoliklardir. Ushbu huquqbuzarliklar, odatda, jamiyatning ahvoliga ta'sir qilmaydi, lekin davlat tizimining samarali ishlashiga to'sqinlik qilishi mumkin. Masalan, soliq to'lamaslik, mehnat huquqlari buzilishi yoki aholini ro'yxatga olishda xatoliklar kabi holatlar ma'muriy huquqbuzarliklar sifatida ko'riladi.

Ma'muriy huquqbuzarliklarga qarshi jazo – odatda, jarimalar, ma'muriy qamoqlar yoki ma'muriy tazyiqlarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi kodeksi ushbu turdagi huquqbuzarliklar uchun jazo choralari va javobgarlikni belgilaydi.

Jinoiy huquqbuzarliklar – bu jamiyatga xavf soluvchi, ko'pincha jismoniy, moliyaviy yoki ma'naviy zarar etkazadigan, jamiyatning asosiy tartiblarini buzadigan faoliyatlardir. Jinoiy huquqbuzarliklar orasida o'g'irlik, firibgarlik, qotillik, poraxo'rlik kabi jinoyatlar bor. Bu huquqbuzarliklar nisbatan jiddiyoq bo'lib, ularga qarshi jinoiy javobgarlik belgilangan.

Jinoiy javobgarlik O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi asosida amalga oshiriladi. Jinoiy jazolar esa ko'pincha uzoq muddatli qamoq jazolarini, moliyaviy jarimalarni yoki boshqa og'ir jazolarni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, jinoiy huquqbuzarliklar jamiyatda nafaqat shaxsiy, balki umumiy xavfsizlikni tahdid qiluvchi holatlar sifatida ko'rib chiqiladi.

MA'MURIY VA JINOIY HUQUQBUZARLIKLAR O'RTASIDAGI FARQLARI

1.MA'MURIY HUQUQBUZARLIKLAR

O'zbekistondagi huquqbuzarliklar tizimi ikki asosiy turga bo'linadi: ma'muriy huquqbuzarliklar va jinoiy huquqbuzarliklar. Ushbu turdagi huquqbuzarliklar o'rtasidagi farqlarni aniq tushunish, huquqni qo'llash jarayonida muhim ahamiyatga ega. Har ikki turdagi huquqbuzarliklar o'rtasidagi farqlarni qonunchilik, jazolar tizimi, mas'uliyat va oqibatlar nuqtai nazaridan tahlil qilish, jamiyatda huquqiy madaniyatni shakllantirishga yordam beradi.

O'zbekistonda ma'muriy huquqbuzarliklar bo'yicha eng ko'p uchraydigan misollar quyidagilardir:

Yo'l harakati qoidalarini buzish (masalan, tezlikni oshirish, signalni bermaslik, to'xtash belgilariga amal qilmaslik);

Davlat organlarining belgilangan tartibda ishlamaganligi (masalan, hujjatlarni o'z vaqtida taqdim etmaslik);

Ekologik normalarga rioya qilmaslik.

O'zbekiston Respublikasining "Ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi kodeksi" (2019 yil) [2] — bu qonun hujjati ma'muriy huquqbuzarliklar bilan bog'liq barcha tartiblarni belgilaydi va ularning jazolarini ta'riflaydi.

Ma'muriy huquqbuzarliklar uchun belgilangan jazolar odatda jarima, ma'muriy ishdan chetlatish yoki vaqtincha huquqlardan mahrum qilish shaklida bo'ladi. Misol uchun, yo'l harakati qoidalarini buzgan shaxsga jarima solinishi mumkin.

2. JINOIY HUQUQBUZARLIKLAR

Jinoiy huquqbuzarliklar esa yanada jiddiyoq bo'lib, ular odatda jamiyatga katta zarar yetkazish bilan bog'liq bo'ladi. Ushbu huquqbuzarliklar, qonunlarga ko'ra, jinoiy javobgarlikka olib keladi va ularni amalga oshirgan shaxs jinoiy javobgarlikka tortiladi. O'zbekistonda jinoiy huquqbuzarliklar, asosan, jinoyat kodeksi orqali tartibga solinadi.

Jinoiy huquqbuzarliklar orasida quyidagilar keng tarqalgan:

O'g'irlik va firibgarlik;

O'ldirish yoki tanaga zarar yetkazish;

Narkotik moddalar bilan bog'liq jinoyatlar;

Korruptsiya va boshqa davlat resurslaridan noqonuniy foydalanish.

O'zbekiston Respublikasining "Jinoyat kodeksi" (1994 yil) [3] — bu kodeks jinoiy huquqbuzarliklarni ta'riflaydi va ularga belgilangan jazolarni ko'rsatadi.

Jinoiy huquqbuzarliklar uchun jazolar esa ko'proq og'irroq bo'ladi va ular asosan qamoqqa olish, shuningdek, majburiy mehnat yoki boshqa yengilroq jazolarni o'z ichiga olishi mumkin.

O'zbekistonda ma'muriy va jinoiy huquqbuzarliklar o'rtasidagi farqlar qonunchilikda aniq belgilangan va bu tizim jamiyatda huquqiy tartibni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ma'muriy huquqbuzarliklar ko'proq jamiyatda kichik noqulayliklarga olib kelishi mumkin, ammo jinoiy huquqbuzarliklar jamiyatni xavf ostiga qo'yishi mumkin. Har ikkala turdagi huquqbuzarliklarga qarshi kurashish uchun davlat tomonidan samarali qonunchilik va tartiblar ishlab chiqilgan. Shuningdek, fuqarolarni huquqiy madaniyatni oshirish va huquqiy huquqni hurmat qilishga undash muhimdir. [4]

ADABIYOTLAR SHARHI

Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2020-yilda huquqiy islohotlarga bag'ishlangan nutqi O'zbekistonda huquqiy davlat tamoyillarini qaror toptirish yo'lida muhim bosqich bo'lib xizmat qilgan. Ushbu nutqda davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish, fuqarolarning huquqiy himoyasini kuchaytirish va huquqiy madaniyatni oshirish asosiy maqsad qilib qo'yilgan. Ma'muriy va jinoiy javobgarlik o'rtasidagi aniq chiziqlarni belgilash bu islohotlarning asosiy tarkibiy qismlaridan biri sifatida ko'rsatib o'tilgan. Shu bilan birga, Prezident qonunchilikni zamonaviylashtirish va inson huquqlariga zid bo'lgan chora-tadbirlarni yo'q qilishni nazarda tutgan bo'lib, bu ma'muriy va jinoiy huquqbuzarliklarni farqlashda aniq yondashuv zarurligini asoslab bergan.

2021-yilda tasdiqlangan ushbu dastur O'zbekistonda huquqiy tizimni kompleks takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, unda sud-huquq tizimini isloh qilish, jinoyatchilikka qarshi kurash, qonunchilik bazasini zamonaviylashtirish kabi muhim yo'nalishlar belgilab berilgan. Dasturda ma'muriy va jinoiy javobgarlik o'rtasidagi chegaralarni aniqlashtirish, huquqbuzarliklarga nisbatan differensial yondashuv joriy etish zarurligi ta'kidlanadi. Bu

huquqiy yondashuv huquqbuzarliklar tahlilida ijtimoiy xavf darajasi, shaxsga yetkazilgan zarar, huquqiy oqibatlar asosida qaror qabul qilishni ko‘zda tutadi. Natijada, ushbu dastur qonunchilikni amaliyotga tatbiq etishda asosiy yo‘nalish sifatida xizmat qiladi.

ISLOHOTLAR

2024-yilda O‘zbekistonda amalga oshirilgan huquqiy islohotlar ma‘muriy va jinoiy javobgarlikni takomillashtirish, shuningdek, qonun ustuvorligini mustahkamlash yo‘nalishida muhim bosqich bo‘ldi. Jumladan, Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan imzolangan PF–80-sonli Farmon (2024-yil 24-may) huquqiy xizmatlar sifatini oshirish, adliya organlarini samarali va ixcham tashkil etish bilan bir qatorda, ma‘muriy huquqbuzarliklarga oid ish yurituv jarayonlarini soddalashtirishni ham ko‘zda tutadi. Bu islohotlar ma‘muriy huquqbuzarliklar bo‘yicha javobgarlik choralarining tezkor va proporsional qo‘llanishini ta‘minlashga xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, 2024–2025-yillarda huquqiy madaniyatni oshirish bo‘yicha davlat dasturi qabul qilinib, fuqarolar va huquqni muhofaza qiluvchi organlar o‘rtasida huquqiy munosabatlarni uyg‘unlashtirishga alohida e‘tibor qaratildi. Bu orqali jinoiy va ma‘muriy chora-tadbirlar qo‘llanilishida adolatli mezonlarga asoslangan qaror qabul qilish imkoniyatlari kengaytirildi.

Strategik islohotlar dasturi doirasida esa 2024-yil mart oyida qabul qilingan PQ–109-sonli qarorga muvofiq, 61 ta huquqiy hujjat loyihasi ishlab chiqilishi belgilandi. Shulardan bir qismi jinoyat va ma‘muriy qonunchilikni muvofiqlashtirish, jazo choralarining proporsionalligini ta‘minlash, sud hokimiyati mustaqilligini kuchaytirish va inson huquqlari ustuvorligini ta‘minlashga qaratilgan.

Yuqoridagi islohotlar, xususan, ma‘muriy javobgarlikning jinoiy javobgarlikdan farqlanishini normativ-huquqiy jihatdan aniqlashtirish, yengil ijtimoiy xavfga ega huquqbuzarliklarni jinoyat toifasidan chiqarib tashlash, shuningdek, shaxsga nisbatan mo‘‘tadil jazo choralarini qo‘llash orqali fuqarolarning huquqiy himoyasini kuchaytirishga xizmat qiladi.

2024-yil may oyida qabul qilingan Prezident farmoni (PF-80-son) orqali adliya organlarining mas‘uliyatini kuchaytirish, huquqiy xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshilash va fuqarolarning huquqiy muhofazasini ta‘minlash choralari belgilandi. Bu hujjat amaliyotda huquqbuzarlik turlariga differensial yondashuvni, ya‘ni huquqbuzarlikning og‘irlik darajasiga mos yengil yoki og‘ir javobgarlik choralarini qo‘llashni ilgari suradi. Bu yondashuv, ayniqsa, ma‘muriy va jinoiy javobgarlik o‘rtasidagi chegara va mezonlarni huquqiy jihatdan mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.[5]

Vazirlar Mahkamasining 2024-yilgi 588-sonli qarori bilan tasdiqlangan huquqiy madaniyat dasturida jamiyatda huquqbuzarliklarni oldini olish, huquqiy savodxonlikni

oshirish va fuqarolarni qonunlarga hurmat ruhida tarbiyalash vazifalari belgilandi. Dasturda ma'muriy huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish, ularni jinoiy huquqbuzarliklardan farqlashda qonun ustuvorligini ta'minlash zarurati qayd etilgan. Bu, ayniqsa, fuqarolarga nisbatan qo'llaniladigan jazo choralarining proporsionalligini (mutanosibligini) ta'minlashga xizmat qiladi.[6]

2024-yil mart oyida tasdiqlangan 78 ta strategik islohot chora-tadbirlari rejasida 61 ta huquqiy hujjatni ishlab chiqish belgilangan bo'lib, ular ichida jinoyat-protsessual qonunchilik va ma'muriy huquqbuzarliklarga oid normalarni yangilashga doir bandlar ham mavjud. Ushbu hujjatlar qonuniylik, huquqiy aniqlik va fuqarolar huquqlarini ishonchli himoya qilish tamoyillariga asoslangan. Shu tariqa, ma'muriy va jinoiy huquqbuzarliklar o'rtasidagi aniq mezonlar belgilanishi huquqni qo'llashda noaniqliklarni bartaraf etishga xizmat qiladi.[7]

2024-yil davomida inson huquqlariga oid 13 ta qonun va 15 ta Prezident farmon va qarorlari qabul qilindi. Bu hujjatlar, xususan, huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarning huquqlarini kafolatlash, ularni adolatli sudlov va ehtiyot choralariga bo'lgan muomalada asossiz cheklovlardan himoya qilishni ko'zda tutadi. Bunday huquqiy muhit, o'z navbatida, jinoiy javobgarlikdan ko'ra ma'muriy choralar bilan ijtimoiy tartibni tiklash afzal bo'lgan holatlarni aniqlashtirishga asos bo'ladi.[8]

XULOSA

O'zbekistonda ma'muriy va jinoiy huquqbuzarliklarni aniq ajratish nafaqat qonunchilikni to'g'ri qo'llash, balki fuqarolarning huquqiy ongini oshirishda ham muhim omil hisoblanadi. Islohotlar orqali ma'muriy huquqbuzarliklar jinoyat deb baholanishining oldi olinmoqda, bu esa jamiyatda adolat va proporsional javobgarlik tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning huquqiy islohotlar haqidagi nutqi, 2020 yil.
2. "Ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi kodeksi", O'zbekiston Respublikasi, 2019 yil.
3. "Jinoyat kodeksi", O'zbekiston Respublikasi, 1994 yil.
4. O'zbekiston Respublikasining "Huquqiy islohotlar dasturi" 2021 yil.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining, 24.05.2024 yildagi "Adliya tizimini isloh qilish va huquqiy xizmatlar sifatini oshirish" to'g'risidagi 80-sonli farmoni, <https://lex.uz/docs/-6937312>.

6. Vazirlar mahkamasining “Huquqiy madaniyatni oshirish bo‘yicha” 588-sonli qarori, 2024–2025-yilgi dastur, <https://www.lex.uz/uz/docs/-7107406> .

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, Strategik islohotlar doirasidagi huquqiy hujjatlar PQ–109, 2024-yil 4-mart, <https://lex.uz/docs/-6854841> .

8. Inson huquqlarini ta’minlashga doir 2024-yilgi normativ hujjatlar.